

TRAVELS
OF
RABBI PETACHIA,
OF RATISBON,
WHO, IN THE LATTER END OF THE TWELFTH CENTURY,
VISITED
POLAND, RUSSIA, LITTLE TARTARY, THE
CRIMEA, ARMENIA, ASSYRIA, SYRIA, THE
HOLY LAND, AND GREECE.

TRANSLATED FROM THE HEBREW, AND PUBLISHED, TOGETHER
WITH THE ORIGINAL ON OPPOSITE PAGES,

BY DR. A. BENISCH,

WITH EXPLANATORY NOTES, BY THE TRANSLATOR AND
WILLIAM F. AINSWORTH, ESQ., F.S.A., F.G.S., F.R.G.S.

LONDON:
MESSRS. TRUBNER & CO., PATERNOSTER ROW;
AND AT
THE JEWISH CHRONICLE OFFICE, 7, BEVIS MARKS.
1856.

סבוב הרב רבי פתחיה

מרענן שפורג.

אלה הסבובים אשר סבב רבי פתחיה שסבב את
כל הארצות: ובתחלה הלך מפראג שבביהם
לפולין. ומפולין לקיוב שברוסייא. ומרוסיא הקד
בששה ימים עד על נהר דנפרא. ומעבר הנהר
התחיל לילך בארץ קדר: ואין להם כפינות. אלא
תופרין עשר עורות סוסים שטוחין. ורצועה אחת
בשפה סביב. ויושבין והעגלות וכל המשא בתוך
העורות וקושרין רצועה שבשפת העורות בזנבות
הסוסים, והסוסים שטין. וכן עוברין את המים:
ובארץ קדר אין אוכלין את הלהם. אלא אורז
ורוחן מבושל בחלב וחלב וגבינה: וחתוכות בשר

משימין תחתיהן על הסוס תחת האוכף: ומייגעין את הסוס ומזיע. והבשר חם ואוכלין את הבשר: ואין הולכין בארץ קדר כי אם על ידי תיור: וכך נשבעין אחד מבני קדר לחבירו: נועץ מחט באצבעו. ונותן לאותו שיש ללכת עמו בדרך לבלוע הדם. והוא לו כדמו ובשרו: ועוד שבעה אחרת. הם ממלאין בלי נחישת של מתנות כמו פרצוף: ושותין שניהם המתייר וההולך עמו. ולא ישקר לו לעולם: ואין להם מלך. אלא נשיאים ומשפחות:

ועבר רבי פתחיה את ארץ קדר לחתבה בששה עשר ימים: ויושבי אדמלך הם. והם חזאים למרחוק. ועיניהם יפים. מפני שאינם אוכלים מלח והנצים בעשבים שנותנים ריח טוב. ובעלי חצים הם. ומורים את חעוף בהדי דקא פרח. ודואין יותר ממהלך יום ומכירין ואין להם הרים אלא הבל גיא: ומהלך יום אחר ארץ קדר הולך לשון ים. ומפסיק בין ארץ קדר ובין ארץ כוריא: ושם מנהג שהנשים מספידות ומיללות כל היום וכל הלילה את אבותיהן שמתו ואת אמותיהן. וכן עושין עד שימותו מבניהם או מבנותיהם או מן המשפחה. והאחרונים מכפידים את הראשונים שמתו. ומלמד:

את בנותיהן קינה. ובלילה מתאנחות ומיללות.
והכלבים בוכין וצועקין לקולן:

והלך כשמונה ימים: ובסוף ארץ כזריא שבעה
עשר נהרות יסובבונה ושם מתקבצים. וכל הרוצה
לילך בספינה למרחוק יבא שמה: ויש שם ים
שמעלה סרחון גדול משם לצד אחד. ולצד אחר
יש שאינו מסריח. והוא כמהלך יום בין שני ימים:
ואם עבר אדם ים של סרחון מיד מת. וכשהרוח
בא מים שמסריח לים שאינו מסריח רבים ימותו.
ואין הולכין אלא כשהרוח נוטה לצד אחד:

ועבר רבי פתחיה בארץ תורגמה. ומשם והלאה
מאמינים כחוקת מחמס. ומתוערמה נכנס בארץ
אדרט: ובשמונה ימים הלך עד נציבין. ועזב הרים
גבוהים הרי אדרט לימין:

ובארץ קדר אין יהודים. ויש שם מינים: ואמר
להם הרב רבי פתחיה למה אינכם מאמינים בדברי
חכמים. ואמרו בשביל שלא למדום אבותינו:
ובערב שבת חותכין כל הלחם שאוכלין בשבת.
ואוכלין בחושך. ויושבין במקום אחד כל היום.
ואינם מתפללים אלא מזמורים: וכשסיפר להם הרב
רבי פתחיה התפלה שלנו וברכת המזון. היה טוב
בעיניהם: ואמרו לא שמענו מעולם מה הוא
תלמוד:

ובארץ אררט הלך בהרי אררט עד נציבין ועד
עיר חוסן כיפא (פירוש: חוסן סלע גדול): ובסוף
של הרי אררט הלך יומים לצד שכנגדו: ובנציבין
יש קהילה גדולה. ובית הכנסת של רבי יהודה בן
בתירה ושתי בתי כנסיות שבנה עזרא הסופר. ויש
באחת אבן אדומה קבועה בכותל. שהביא עמו
שלקה מאבני בית המקדש. ומנציבין ואילך ארץ
אשור: וכוריא לשון אחד. ותוגרמה לשון אחד.
ונותנין מס למלך יון. וקדר לשון אחד:

ומנציבין הלך בשמונה ימים לנינוה החדשה.
ונהר חרקל הולך לפני נינוה: ומעבר רגדו הולך
לצד אחר מהלך שלשה ימים. היא נינוה הישנה.
והיא שממרה: וכל ארץ נינוה שחורה כזפת.
ובמקום העיקר של נינוה שהיה היער נהפך כסדום.
ואין בו עשב וצמח: ונינוה החדשה כנגדה מעבר
השני: ובנינוה החדשה יש קהל גדול כששת
אלפים ויותר. ושני נשיאים בה. אחד שמו רבי
דוד ואחד שמו רבי שמואל. והם שני בני אחים
והם מורע דוד המלך: וכל אדם נותן זהוב לשנה
מגלגולת: ומה שבא מהיהודים חציו לשלטון
המלך. אלא שאין קודין אותו מלך כי אם שלטון.

והוא תחת מלך בבל. וחצי המס לנשיאין: ויש להם שדות וכרמים:

ואין באותן הארצות חונים. וגם בארץ פרס ומדי ובדמשק ובכל אותן הארצות אין להם חונים. אלא יש לנשיאים אוכלי שולחנם ת"ח רבים. פעמים אומר לזה להתפלל ופעמים אומר לזה להתפלל: ויש להנשיא בית הסוהר. וחובש בו את הרשעים: אם גוי ויהודי מתקוטטים יחד. אם היהודי חייב חובשו. ואם הישמעאל'י הייב חובשו:

ורבי פתחיה היה חולה בנינה. ואמר הרפאים של המלך שלא יחיה. ומנצח שם כל יהודי אורח שימות. חצי המסן לקח השלטון: ומפני שרבי פתחיה היה לבוש בגדים נאים אמרו עשיר הוא. וסופרי השלטון היו שם לקחת המסן כשימות: ואמר הרב רבי פתחיה להעבירו כל כך חולה את הנהר חדקל: והנהר רחב. ואין עוברין אותו בספינה. כי הנהר חדקל חר וקל ומדפך הספינה. אלא עושים קנים רפסודות שקורין ול'ים. ועליהם המשא והאדם: והמים בריאים. ומיד נתרפא:

ובנינה היה פיל: ואין ראשו בולט חוץ. והוא

גדול. ואוכל כשתי עגלות תבן בפעם אחת: ופיו בחזה: וכשחפץ לאכול מוציא שפתו כאמתיים. ובה מקבץ התבן ומכנים בפיו: וכשנתחייב אדם לשלטון הריגה: אומרים לפיל, זה נתחייב. והוא יקחהו בשפתו ומשליכו למעלה וממיתו: וכמו שאדם עושה ביד, כך הוא עושה בשפתו. ומשונה ומפואר הוא: ועל הפיל בניין עיר. ושנים עשר פרשים עליו עם שריונים. ומוציא שפתו ועולין בו כגשר:

ובנינוה היה איש חזה בכוכבים ושמו רבי שלמה. ובנינוה ובכל ארץ אשור ובכל החכמים אין כמוהו בקי במזלות: ושאל לו רבי פתחיה מתי יבא משיח. ואמר לו כבר ראיתי במזלות כמה פעמים בבירור: אבל רבי יהודה החסיד לא רצה לכתבו. פן יחשדוהו שהוא מאמין בדברי רבי שלמה:

ועבר את חדקל. וירד במורד המים בחמשה עשר יום עד גן של ראש הישיבה שבבבל: והולכין בחדש אחד: ומנינוה ואילך קהילות בכל עיר ועיר ובכפר: ובא לגן אחד של ראש הישיבה. ובגן כל מיני פירות: והגן גדול מאוד. ובו דודאים. ופרצוף אדם להם ועשבים שלהם רחבים:

ומשם ואילך הלך ביום אחד עד בגדת בבבל:
ואין אדם עולה בנהר חזקל מפני שחדים ועזים.
אלא בגמלין ובפרדות ביבשה. וקשרין הנודות
אחורי הגמל:

ובגדת היא עיר מלוכה. ובה חליפי השלטון.
הוא המלך הגדול המושל ושולט על כל העמים:
ובגדת גדולה מאוד יותר ממהלך יום מראש עד
סוף. ובהיקף יותר משלשה ימים: ובעיר בגדת
אלף יהודים. והולכים בסודרים: ואין אדם רואה
שום אשה שם: ואין שום אחד מהם הולך לבית
חבירו. שמא יראה אשת חבירו. ומיד היה אומר
לו פריץ למה באת. אלא מבה בבדיל. והוא יוצא
ומדבר עמו: והם מעוטפים במליתות של צמר
וציצית. והולכים בהם: וראש ישיבה בבגדת רבי
שמואל הלוי בן עלי ראש ישיבה. והוא שר ומלא
חכמה בתורה שבכתב ותורה שבעל פה וכל
חכמת מצרים. ואין דבר נעלם ממנו. יודע שמות.
וכל התלמוד יודע בגירסא:

ואין עם הארץ בכל ארץ בבל ובארץ אשור
ובארץ מדי ופרס. שלא ידע כל עשרים וארבעה
ספרים וניקוד ודיוק וחסידות ויתירות. כי ההון
אינו קורא בתורה אלא מי שיעמוד לספר תורה.
הוא קורא:

ויש לראש ישיבה כאלפים תלמידים בפעם אחת.
 וסביביו כחמש מאות ויותר. וכולם מבינים בטוב:
 וקודם שידעו לומדין בעיר לפני לומדים אחרים.
 וכשיודעים אז יבואו לפני ראש הישיבה: ורבי
 אליעזר הוא ראש הגולה: ותחתיו ראש הישיבה:
 ובית גדול יש לראש הישיבה. ומחופה במעילים.
 והוא מלוכש בגדי זהב. והוא יושב למעלה.
 והתלמידים יושבים על הקרקע: והוא אומר
 למתורגמן. והמתורגמן אומר לתלמידים:
 והתלמידים שואלין מן המתורגמן. ואם אינו יודע
 ישאל המתורגמן לראש הישיבה: ומתורגמן אחד
 אומר לצד אחד מסכתא אחת. ומתורגמן אחד
 אומר מסכתא אחרת לצד אחד: וכל התלמוד
 בניגון. ואחר שגורסין מפרש להם:

ושנה אחת קודם שבא הרב רבי פתחיה מת
 רבי דניאל ראש הגולה: והוא יותר שר מראש
 הישיבה: ולכלם יש ספר היחס עד השבמים.
 ורבי דניאל היה מבית דוד: ואין המלך נותן להם
 ראש הגולה אלא על פי שרי היהודים: ואין שם
 הראוי להיות ראש גולה אלא אותן שני נשיאים
 מבית דוד. ומקצת השרים בוחרים ברבי דוד.
 ומקצת ברבי שמואל: ועדיין לא הושוו. והם

תלמידי חכמים: ולרבי דניאל לא היו בנים כי אם בנות: ורבי שמואל יש לו ספר היחס שלו עד שמואל הרמתי בן אלקנה: ואין לו בנים אלא בת אחת: והיא בקיאה בקרייה ובתלמוד. והיא מלמדת הקרייה לבחורים דרך חלון אחד. והיא סגורה בבנין. והתלמידים בחוץ למטה ואינם רואים אותה: ובכל ארץ אשור ובדמשק בערי פרס ומדי ובארץ בבל אין להם דיין אלא מי שמוסר רבי שמואל ראש ישיבה: ונותן רשות בכל עיר לדון ולהורות. וחותרו הולך בכל הארצות ובארץ ישראל. והכל יראים ממנו: ויש לו כששים עברים משרתים: שרודים את העם במקלות: והוקנים לאחר עמידת התלמידים שואלים ממנו חכמת המזלות ושאר כל מיני חכמה:

וערים גדולים הם בארץ אררט. ומעט יהודים שם. כי מתחלה היו שם יהודים הרבה בימי קדם. והרגו זה את זה. ונפרדו והלכו לערי בבל מדי ופרס: ובארץ כוש ובארץ בבל יותר מששים רבוא יהודים, וכן בארץ פרס: ובפרס שעבוד וצער גדול ליהודים. ולכן לא בא רבי פתחיה אלא בעיר אחת של פרס: וכל יהודי שבבבל

נותן זהוב לשנה לגולגלתו לראש הישיבה. כי אין המלך מבקש מהם מס אלא ראש הישיבה. ושלום ליהודים שבארץ בבל:

והמלך שהיה קודם בימי רבי שלמה אביו של רבי דניאל היה אוהב את רבי שלמה. מפני שהמלך היה מזרע מחמט וראש גולה מדוד המלך: ואמר לרבי שלמה. שהוא רוצה לראות את יחזקאל הנביא שעשה נסים: ואמר לו רבי שלמה. לא תוכל לראותו כי קדוש הוא. ולא תוכל לגלות את קברו: אמר לו המלך. שהוא רוצה לדעת: אמר לו רבי שלמה והזקנים. אדוני המלך. הנה ברוך בן נריה תלמידו קבד סמך לחצרו. אם תחפוץ תגלה קברו. אם תוכל לראות תלמידו אחר כך תראה את רבו: הלך וקבץ כל השרים וצוה לחפור. וכל מי שחפר בקברו של ברוך בן נריה מיד נפל מת: היה שם זקן אחד ישמעאלי ואמר למלך. אמור ליהודים שיחפרו אחריו: ואמרו היהודים. אנו יראים: אמר המלך. אם אתם תופסים תורתו של ברוך בן נריה לא יזיק לכם. כי כל ישמעאלי שחפר נפל מת: אמר רבי שלמה. תן לנו זמן שלשה ימים. שנתענה כדי שימחול לנו. ואחר שלשה ימים חפרו היהודים. ולא הזקנו: וארון של ברוך בן נריה

בתוך שני אבני שיש. והוא בתוך שניהם. ומקצת המלית יצא מבין האבנים: אמר המלך. אין שני מלכים משתמשים בכתר אחד. ואין נאה לצדיק זה להיות אצל יחזקאל. אני רוצה להביא למקום אחר: ונשאו אבני השיש עם הארון: וכשבאו ברחוק מקבר יחזקאל מיל לא יוכלו לזוז ממקומם. וכל הסוסים וכל הפרדות לא יכלו להזיז הארון ממקומו: ואמר רבי שלמה. כאן בחר הצדיק ליקבר: וקברו שם את הארון. ובנו פלמין יפה על קברו:

ונתן רבי שמואל ראש ישיבה כתב וחותמו לרבי פתחיה. שיתירו אותו בכל מקום שיבוא שם: ויראו לו קבורת תלמידי חכמים והצדיקים: ובארץ בבל לומדים פירוש רבינו סעדיה שעשה מכל הקרייה ומששה סדרים. ופירוש רב האי גאון: והם קבורים תחת הר רבינו סעדיה ורב האי. ואמרו שכלם הר אחד משם עד הר סיני. והוא קרוב לבגדת: והולך רבי פתחיה חותם של רבי שמואל עמו. וכל שהיה מבקש היו עושין. ויראים ממנו: והלך רבי פתחיה עד עיר אחת ששמה פלוש. מהלך יום אחד מבגדת: ושם כהן חשוב. והכל מעידין עליו שהוא מורע אהרן הכהן מאב ואם

בלי דופי. ויש לו ספר יחס: ולפני אותה עיר קבר. ובית יפה בנוי עליו: ואמרו לו. כי בא בחלום לאיש עשיר. יהודי אני ששמו ברוק משרי יכניה שהלכו בגולה. ואני צדיק. ואין לך בנים. ואם תבנה על קברי בית יפה יהיו לו בנים: ובנה עליו בית. והיו לו בנים: ועשו שאלת חלום. מי הוא הנקבר שם. ואמר אני ברוק. ואין לי שם אחר:

ונתן לו הכהן כחמשים בחורים ברמחים ובכלי זיין. ותיירו אותו: כי אומה אחת אצל בבל. ואין חוששין על המלך: והם במדבר. ונקראים חרמים על שם שגזולים וחומסים מכל אומה: ופניהם כעשב גרונא. ואין מאמינים אלא באלוה יחזקאל. וכן קוראים לו כל הישמעאלים: וכמהלך יום או חצי יום מבגדת קברו של יחזקאל במדבר. וישנו ביד החרמים: והעיר קרובה כמיל לקבר. וביד היהודים המפתחות: וסביב לקבר יחזקאל מוקף חומה ועיר גדולה. וחצר גדול: ולחומה אין שעד כי אם שעד קטן וקצר. והיהודים פותחין השער. ונכנסין בו על ידיהם ועל רגליהם כי נמוך הוא: ובחג הסוכות באין מכל הארצות שמה: והפתח מרחיב ומגביה מאליו את עצמו. עד שנכנסין בו עם הגמלים: ובאין שם כששים או כשמונים אלף

יהודים לבד מישמעאלים. ועושין סוכות בחצרו של יחזקאל: ואחר כך מקטין הפתח כבתחילה: וכלם רואים. ונותנין נדרים ונדרות על קברו: וכל מי שהוא עקר או עקרה או בהמתו עקרה. נודר ומתפלל על קברו: ואמרו לרבי פתחיה. שהיה לשר אחד סוסיא ונתעקרה. והיה כמהלך ארבעה ימים מקבר יחזקאל: ונדר: אם תלד הסוסיא יתן הולד ליחזקאל: ואחר ימים ילדה. וראה כי הוא טוב וחמל עליו ולא נתנו ליחזקאל: וברח לו הולד של הסוסיא מעצמו. ונכנס לתוך חצרו של יחזקאל. ונתרחב השער עד שנכנס. והיה השר מחפש בכל מקום הסוס ולא מצא. עד ששם אל לבו ואמר. בשביל שנדרתיו לתת ליחזקאל הצדיק ברח לקברו: הלך שם ומצאו שם. ורצה להוציאו. ולא יכול כי הפתח נמוך: אמר יהודי אחר. אינו אלא על הנס שנכנס הנה. שמא נדרת אותו לצדיק: והודה לו ואמר נדרתי לו. ומה אעשה שאוציאנו: אמר היהודי. קח כסף ושים על קברו. אם תשים שויו ויצא הסוס: ונתן הכסף מעט מעט. עד שנתן שויו ונתרחב הפתח ויצא:

ורבי פתחיה הלך על קבר יחזקאל. והביא בידו זהב וגרעינין של זהב: ונפלו מידו הגרעינין. ואמר.

אדוני יחזקאל לכבודך באתי. ויפלו ממני הגרעינין
ונאבדו. בכל מקום שהן יהיו שלך. והיה נראה
בעיניו רחוק ממנו כמין כוכב. והיה סבור שמא
אבן טובה. והלך וראה ומצא הגרעינין. ונתנם על
קבר יחזקאל: וכל ישמעאלי שהיה הולך על קבר
מחמט הלך דרך קבר יחזקאל. ונתן מתנה ונדבה
ליחזקאל: ונודר ומתפלל ואומר. אדונינו יחזקאל.
אם אשוב אתן לך כך וכך: ודרך מדבר הולכים
שם בארבעים יום. ומי שיודע בדרך הולך בעשרה
ימים מקבר יחזקאל עד נהר פמבטיון: וכל מי
שרוצה לילך בארץ מרחקים מפקיד כיסו או שום
חפץ ליחזקאל. ואומר אדונינו יחזקאל שמור לי
חפץ זה עד שאשוב. ואל תניח שום אדם לקחתו
אלא יורשיו: וכמה כיסים של ממון מונחים שם
שנרקבו. לפי שכמה שנים מונחים שם: והיו שם
ספרים. ורצה אחד מן הריקים להוציא אחד מן
הספרים. ולא היה יכול כי אחזוהו יסורים ועודק.
ולכן מתיראים כל העולם מיחזקאל: וכל מי שלא
ראה בנין פלמין שלו הגדול על קברו. לא ראה
בנין יפה מעולם: ובפנים מחופה זהב: ועל הקבר
סיד גבוה כאדם. ועל הסיד סביב ועל גביו בנין
של ארז מזהב: ועין לא ראתה דוגמתו: ויש לו
חלונות. שאדם מכניס ראשו ומתפלל: ולמעלה
עשויה כיפה גדולה של זהב ומעילים יפים

מקיפים מבפנים. וכלי זכויות בתוכו יפים מאוד: ושלשים נרות של שמן זית דולקים שם יומם ולילה. וקונים מן המתנות שנותנים שם שמן הזית: ומדליקין עליו שלשים הנרות: ויש ממונים על המתנות שנותנים על קברו כמאתים פרנסין. זה ממונה אחר זה: ומאותו ממון שנותנים על קברו מתקנים בית הכנסת שצריך תיקון. ומשיאין בו יתומים ויתומות. ופרנסין התלמידים שאין להם במח להתפרנס:

ובבגדת יש שלשה בתי כנסיות לבר מבית הכנסת שבנה דניאל במקום שעמד המלאך על שפת היאור מזה אחד ומזה אחד. כמו שכתוב בספר דניאל: ובהיות רבי פתחיה על קבר יחזקאל. ראה בביתו עוף שפניו כפני אדם: והיה הפרנס השוער מצטער. ואמר מסורת בדינו מאבותינו. כל בית שזה העוף נמצא בו יהיה חרב: וראה שכשרצה העוף לצאת מהחלון נהפך העוף ומת. ושם הפרנס השוער מאוד. ואמר מאחר שמת העוף נהפכה הצוידה: ואמר ראש הישיבה לרבי פתחיה. שבימי קדם היה עמוד אש על קבר יחזקאל. אלא שבאו בו פריצים וחיללוהו. שהיו באים בחג הסוכות לרגל כשמונים אלף. והיו ביניהם אנשים שאינם הגונים. ונסתלק עמוד האש: ובאותו חצר עושין סוכות ואצל בית הקברות:

ונהר פרת ונהר כבר נופלין זה בזה וניכרים:
 ומעבר לנהר פרת כמיל נגד קבר יחזקאל קברי
 חנניה מישאל ועזריה. וכל אחד לבד. ועזרא
 הסופר (גם הוא קבור שם:) וחזר ובא בשני ימים
 עד נהרדעא: והעיר במהלך שלשה ימים. והכל
 חרב. ובקצה העיר יש קהילה: והראה חותם של
 ראש הישיבה. והראו לו כנישתא דשף ויתיב:
 ושלש חומותיה מאבנים. וחומה מערבית על נהר
 פרת כל החומה אין לה לא אבן ולא לבינה. אלא
 הכל מעפר שהביא עמו יכניה: ואין גג לאותו בית
 הכנסת. כי הכל חרב: ואמרו לו היהודים.
 שבדילה רואים עמוד אש יוצא משם והולך עד
 קבר ברוזק שכתבנו לעיל: וחזר שמה ובא לעיר
 ששמה מילה. ושם קברו של רבי מאיר. הוא
 רבי מאיר דמתניתין: ויש לפני העיר אצל המים
 שדה. ובאותו השדה יש הקבר: והנה הפרת
 רבה לעלות על קברו. ולקחו מן הממון שנודרין
 היהודים והישמעאלים. ובנו עליו עיר סביב
 לקברו ומגדלים בתוך המים. ובית יפה על קברו:
 והישמעאלים קורין אותו חנוק. מפני שפעם אחת
 בא השלמון וחמס אבן אחת ממעלות שעולין בהן
 להקברו: ובלילה בא אליו רבי מאיר בחלום. ותפס

אותו בגרונו ורצה לחנקו. ואמר לו למה גזלת
אבן שלי. וכי אינך יודע שאני צדיק ואהוב
למקום: אז בקש ממנו מחילה: ואמר לא אעשה
עד שתשאנה אתה בעצמך על כתיפך לעין כל.
ותאמר רשעתי שגזלתי אדוני הצדיק: למחר נשא
האבן על כתיפו לעין כל והחזירה למקומה. ואמר
רשעתי שגזלתי אדוני הצדיק: ויראים ממנו
הישמעאלים ומשתחווים שם על קברו. ונותנין לו
מתנות ונודרים שאם יחזרו בשלום נותנין לו
כך וכך:

ובכל מקום שהראה רבי פתחיה חותם של ראש
הישיבה. מיד יוצאים ברמחים ומתיירין אותו:

ומקבר יחזקאל עד קבר ברוך בן נריה רחוק
מיל. ומקבר ברוך עד קבר נחום האלקושי כארבע
פרסאות: ובינתיים באמצע קבר של אבא אריבא.
וקברו ארוך שמנה עשרה אמה: וחמשה מן
האמוראים קבורים שם: ורחיים שעשה רבא
לתלמידים היא שם בלי מים. והיו טוחנין בה
בימיו. ובית יפה עליה: ויש להם מסורת. שיודעים
קברי הנביאים ואמוראים חמש מאות וחמשים.
כמנין שרי"ם: וכשיש קהילה סמוך לקבר של

צדיק אחד פורשים כלי מילת על הקבר:
 וכשרחוקים משם פורשים מחצלת על הקבר שאין
 בית עליו: ועל רוב הקברים שעליהם בגד או
 מחצלת נחש כרוך תחת המחצלת. ששומר
 הקבר: ואומרים לו. בשתגביה המחצלת שמור
 מן הנחש: וראש הישיבה כתב לו מי הם אותן
 האמוראים שקבורים שם: ושכתב הכתב בביהם:
 והוא בא מביהם הנה. וסיפר שכל מה שהלך
 מביהם הכל למורתו של עולם. ביהם מזרח
 לרענגשפורג. רוסיא מזרח לפולין: ומשם פנה
 למזרח. והלך בששה ימים עד קברו של אדונינו
 עזרא הסופר: ואמרו. כי בימי קדם היה קברו של
 עזרא הסופר נשבר: ובא רועה אחד. וראה תל
 וישן עליו: ובא לו בחלום. אמר לשלטון אני
 עזרא הסופר. שיקחני על ידי היהודים וישימני
 במקום פלוני. ואם לאו כל בני עמו ימותו: ולא
 חש לאותו דבר. ומתו הרבה: והביאו יהודים.
 וחפרו בכבוד: והיה באבני שיש. ועל השיש
 לוח חקוק עליו אני עזרא הסופר. וקברוהו
 במקום שאמר לרועה: ועשו פלטין על קברו:
 ובשעה אחת עשרה עמוד אש יוצא מקברו עד
 לרמיע. שעה אחת עשרה ביום ושעה שתיים

עשרה: וגם נראה בשעה ראשונה של לילה.
והולכין שלש או ארבע פרסאות באור של העמוד:
וכל הישמעאלים משתחווים שמה: והמפתחות מן
הבתים שעל הקברים המה בידי היהודים.
והיהודים לוקחים הנדרים ומשיאין בהם יתומים
וייתומות. ומפרנסין התלמידים ומתקנין בתי כנסיות
של עניים:

וקודם שהלך לקברו של עזרא הלך בשמונה
ימים לשושן הבירה. ואין בה אלא שני יהודים
(צבעים): והראה תורתם של ראש הישיבה. והראו
לו את ארונו של דניאל: ומתחילה היה קבור
בצד אחד על הנדר. והיה שם שבעה נדר
והצלחה וברכה: והיו בעבר הנדר בצד האחד
אומרים. בשביל שאין הצדיק קבור בחלקו
לפיכך אין ארצנו מבורכת: והיו מלחמות גדולות
תדיר ביניהם. וגולו אלו את הארון גם הורה אלו
וגולוהו. עד שבאו זקנים ועשו פשרה ביניהם:
ולקחו הארון. ועשו עמודי ברזל גבוהים בתוך
הנהר. ותלוהו עליהם בשלשלאות של ברזל:
והארון הוא נחושת קלל. והוא באמצע הנהר
עשר אמות גבוה מן המים. ורואין אותו למרחוק
כזכוכית יפה: ואמרו היהודים. כל ספינה
ההולכת תחת הארון אם הן זכאין ילכו לשלום.
ואם לאו תטבע במים: ויראים לעבור שם: ואמר

לו. שתחת ארונו של דניאל יש דגים נזמים של זהב באזניהם: והוא לא עבר תחת ארונו. אלא עמד על שפת הנהר וראה הארון:

וחזר לבגדת. והראו לו גמלא פרחא. דנמיק הוא ורגליו דקין. וכשחפץ האדם לרכוב עליו. קושרו עליו שלא יפול: והרוכב מהלך מה שאדם הולך בחמשה עשר ימים. הולך על גמלא פרחא ביום אחד: ויותר היה יכול לרכוב. אלא שאין האדם יכול לסבול. וברגע אחר מדלג מיל: והראו לו שערי בגדת. והשערים גבוהים מאה אמות ורחבם עשר אמות: והם של נחושת קלל ומצוייר. שאין אדם יכול לעשות דוגמתו: ומסמר אחד נפל ממנו. ואין אומן יודע לתקוע בו אותו מסמר: ומתחלה היו הסוסים נרתעים לאחוריהם כשרואין (השערים). מפני שרואין זוהר הנהרשת והסוסים נראים להסוסים כרצים לקראתם וברחו: ולקחו חומץ ודרתיו וישפכו על השערים. להעביר זוהר הזהב של נחושת הקלל. בשביל הסוסים שיכנסו: ונראה (זוהר הנחושת) למעלה מעט. שלא נשפך החומץ עליו: והשערים האלו הם משערי ירושלים: וראש הישיבה יש לו כמה עבדים. ומי שלא יעשה במהרה הציווי יבוהו. ויראים ממנו: והוא צדיק ועניו ומלא תורה:

ולובש בגדי זהב וצבעונין כמלך: ופלטין שלו
ביריעות של מילת כמלך:

והלך בשני ימים מבגדת עד קצה בבל הישנה.
והנה ביתו של נבוכדנצר חרב כלו. ואצל ביתו
עמוד וביתו של דניאל כאילו הוא חדש: ובמקום
מושבו של דניאל יש אבן. ובמקום רגליו שיש.
ואבן אחד למעלה. שהספר מונח עליו שכתב
משם: ובכותל שבין (בית) דניאל לבית נבוכדנצר
חלון קטן שהיה משליך בו כתבים. ומעלות למטה:
שהיו יושבים לפניו שלשים חכמים כשרים: ואצל
מקום מושבו לימינו תקועה אבן. ואמרו מסורת
בירינו ששם כלי בית המקדש טמונים: ופעם אחת
באו שלטונים לחפור מפני שהוגדר להם. וכשלקחו
האבן נפלו מתים. לפיכך לא לקחו כלום משם:
ויצאו מאותו חדר. והעלוהו בעובי החומה
במדריגות לעיליתיה שהיה מתפלל בה דניאל.
והפתח מוטה שמכוון נגד ירושלים. וכך נעשה
באומנות שלא היה אדם יכול להגיד:

וחזר ואמר שלא ראה אשה כל זמן שהיה
בבבל. מפני שמכוסות וצנועות הן: וכל אחד
ואחד יש לו מקוה בחצרו. ואינו מתפלל עד

שיטבול: והולכי דרכים שם הולכים בלילה מפני
 החמימות: ובימות החורף גרל הכל שם כבימות
 הקיץ בכאן: ומלאכתם רובה בלילה: ובבל כמש
 עולם אחר. ועסקיהם בתורה וביראת שמים: ואף
 הישמעאלים נאמנים: וכשהסוחר הולך שמה נותן
 הסחורה בבית אחד. והולך לו: ומביאין אותה
 הסחורה בכל מקום על השוקים. אם רוצים לתת
 כמו שדבר הסוחר הרי טוב. ואם לאו יראו
 הסחורה לכל התגרים: ואם רואה שיתקלקל.
 ימכור אותה: והכל בנאמנות:

ובבבל יש שלשים בתי כנסיות. לבר משר
 דניאל: ואין חזן שם. ולמי שיצוה ראש הישיבה
 להתפלל מתפלל: אחד אומר ביחיד מאה ברכות.
 ועונין אחריו אמן: ואחר כך יעמוד אחד ויאמר
 ברוך שאמר בקול רם. ויעמוד אחר ויאמר כל
 השבחורות: ומסייעין אותו הקהל: וקולו נשמע
 למעלה מכולם כדי שלא ימהרו. והכל אחריו:
 ואומר ישתבח קודם ויושע. ואחר כך מתפלל.
 וחולקים התפלה לכמה חזנים: ולא ידבר אחד עם
 חברו בבית הכנסת ועומדים בתרבות: והכל בלא
 מנעלים בבית הכנסת יחפים: וכשלומדים וטועים
 עצמם בניגון מראה להם ראש הישיבה באצבע.

ומבינים היאך הוא הניגון: ויש בחור שיש לו קול נעים. ואומר מזמור בקול נעים: בחולו של מועד אומרים המזמורים בכלי שיר. ויש מסורות באיזה ניגונים. (ואל עשור) יש להם עשר ניגונים. ואל השמינית שמונה ניגונים. ועל כל מזמור יש כמה ניגונים:

וכשהיה רבי פתחיה בעליתיה דדניאל הראו לו גוב אריות עמוק מאוד. וכבשן האש חציו מלא מים: ומי שיש לו חולי קדחת רוחץ וטובל בו. והוא מתרפא:

ועוד כשהיה בבגדת ראה שלוחים של מלכי משך. כי מגוג רחוק משם כמהלך עשרה ימים. והארץ מושך עד הרי חושך. ומעבר להרי חושך בני יונרב בן רכב: ולשבעה מלכי משך בא מלאך בחלום. שיניחו דתיהם וחוקותיהם ויתפשו בתורת משה בן עמרם. ואם לא יחריבו את ארצם: ונשתהו עד שהתחיל המלאך לשתת את ארצם: ונתגיירו מלכי משך וכל ארצם. ושלחו לראש הישיבה שישלח להם תלמידי חכמים: וכל מי שהוא עני ותלמיד חכם הולך שמה: ללמדם ואת בניהם התורה ותלמוד הבבלי: ומארץ מצרים הולכים התלמידים שמה ללמוד: והוא ראה גם

השלוחים הולכים לקבר יחזקאל. כששמעו הנסים והמתפללים שם נענים:

ואמר הרב רבי פתחיה. שהרי אררט רחוקים מבבל מהלך חמשה ימים: והרי אררט גבוהים. והר אחד גבוה ולמעלה ממנו ארבעה הרים. שנים כנגד שנים: ונכנסה תיבת נח בין אותן ההרים. ולא יכלה לצאת משם: ואין התיבה שם. אלא נרקבה: וההרים מלאים קמשונים ועשבים. וכשירד הטל עליהם ירד מן עליהם. וחם השמש וגמם: ומה שמלקטין בלילה. אם הוא ממתין הוא נימוס: אלא לוקחין המן עם הקמשונים ועם העשבים. וחותרין אותם. כי קשים הם מאוד: והוא לבן כשלג: והעשבים והקמשונים מאוד מרים: וכשמבשלין אותם עם המן יהיו מתוקין מדבש ומכל מיני מתיקה. ואם היו מבשלין אותו בלא קמשונים. איבריו היו מתפרדות מרוב המתיקה. והם כגרעינים קטנים. ונתנו לו לאכול מעט. וגמס בפיו. והיה מתוק. ונכנס בכל איבריו. ולא היה יכול לסבול המתיקה:

וכשהלך רבי פתחיה על קבר יחזקאל. ראה מגדל של דור הפלגה. וכלו נפל. והוא הר גבוה (מאוד) תל עולם. והעיר לפניו חרבה:

והמלך שהיה בימי רבי שלמה אביו של רבי דניאל ראש גולה. כשראה הנוגה שיצא מקבר ברוך בן נריה. ומליתן נראה מעט בין שני אבני שיש יפה וזוהר גדול. הלך לעיר מק ששם קבר מחמט לראותו בקברו. והנה הוא פגר מובס ונרקב. וריח רע עולה מקברו שלא היה אדם יכול לסבול: ואמר לכל עמו. שאין ממשות לא במחמט ולא בדתו. והם רואים שברוך בן נריה שלם ומליתו יוצא מקברו. והוא תלמיד לנביא. והישמעאלים שהיו חופרים היו מתים. והיהודים לא הזקו. לכך ידענו שהיהודים תופסים תורה של ברוך בן נריה: ולא הספיק לגייר הוא וכל עמו עד שמת. ונתבטלה הגזירה שרצה לגייר כל עמו:

ועזרא הסופר (קבור) בסוף ארץ בבל: וכשעמוד האש על קברו אין רואין הבית אשר בנוי עליו. מפני הזוהר שעל קברו: ואחורי עיליתיה דדניאל פרדס נאה. והתמרים עדיין עומדים גם הבאר שלו: ומי (ממנו) שהיה שם מעט היה מבין לשונם. כי קרוב הוא ללשוננו או לתרגום. כגון דרוך דרך, לחום לחם: ובארץ ישמעאל גדל הזהב בעשבים: ובלילה רואין זוהרו. ועושין סימן בעפר

או בסיד. ולמחר באין ולוקטין העשבין שהזהב עליהם: והזחובים מצויים שם. ויש להם זהב הרבה:

והחזיר פניו למערב. וחזר לנינוה: ומנינוה לנציבין. ושם בית הכנסת שבנה עזרא. ועל האבן חקוק עזרא הסופר: והלך לחרץ ולארס נהרים: ויש בנציבין כשמונה מאות יהודים: ומשם לחמת: וכל הערים הגיד שמם. וכמה ימים הלך מזו לזו. ואין צורך לכתוב: ומשם לחלב. היא ארם צובה: ולמה קורין אותה חלב. כי בהר היה צאנו של אברהם אבינו. ומעלות יורדות מן ההר: שמשם היה מושיט לעניים חלב: והלך לדמשק. והיא עיר גדולה. ומלך של מצרים מושל עליה: ושם כעשרת אלפים יהודים. ונשיא להם: וראש ישיבה שלהם רבי עזרא מלא תורה. כי סמכו רבי שמואל ראש הישיבה מבבל: ודמשק ארץ טובה בתוך גנות ופרדסים. וסילונות גבוהות שמהן מקלחים מים ובריכות גדולות מאוד. והמים טובים מאוד וכל מיני פירות ומגרים שם: ואומרים הישמעאלים. אם גן עדן בארץ אז דמשק הוא גן עדן. ואם בשמים הוא אז דמשק עומד כנגדו בארץ מלמטה: ומי שהולך לדמשק רואה

הר שעיר לצדדין. והר חרמון והר הלבנון. ובארץ
 סיחון ועוג אין עשב וצמח. כמהפכת סדום ועמורה:
 וראה קבר ארוך שמונים אמה. ואמרו שהוא קבר
 של שם בן נח. אבל היהודים לא אמרו זה:
 ולסוריא כמהלך שני ימים. ועובר הירדן במערה
 כמו שאמרו ממערת פמייס: ובא לטבריה ושם
 קהילה. כי גם בארץ ישראל יש קהילות. אלא
 שאין בהן אלא כמאה או כמאתים או כשלוש
 מאות בעלי בתים: ובטבריה יש בית הכנסת
 שבנה יהושע בן נון: ובצפורי קבור רבינו הקדוש.
 וריח טוב יוצא מקברו. וכשרחוקים מיל משם
 מריחין הריח הטוב היוצא מקברו: וקברים של
 ארץ ישראל בכוכין. ולא של בבל. לפי שבבבל
 מים מצויים. ואינם יכולים לחפור מערות עמוקות:
 ומזרע רבי יש בחור ושמו רבי נהוראי. ויש לו בן
 ושמו רבי יהודה על שם רבי יהודה הנשיא. ויש
 לו ספר היחס עד רבי: ורבי נהוראי רופא ומוכר
 בשמים בשוק: ובניו לפניו בחנותו. ומכוסין שלא
 יראו לכאן ולכאן. והוא תלמיד חכם וצדיק:
 וטבריה וציפורי וכל הערים שבמישור. גליל
 התחתון: וראה אושא ושרעם: שהיה רבן
 גמליאל במקום סנהדרין: ובעכו יש יהודים

וביבנה יש מעיין שנובע כל ששת הימים. ובשבת אפילו טיפה אחת לא נמצאת בו: ובגליל התחתון יש מערה. ובפנים היא רחבה וגבוהה. מצד אחד של המערה קבורים שמאי ותלמידיו. ומצד אחר הלל ותלמידיו: ובאמצע המערה אבן גדולה חלולה כמו כוס. ונכנס בבית קיבולה כארבעים סאה ויותר: וכשבאין שמה אנשים הגונים יראה האבן מלא מים יפים. וירחץ ידיו ומתפלל. ויבקש מה שירצה: ואין האבן חלולה מתחת. כי המים אינם באים מן הקרקע. אלא נעשה לכבוד אדם הגון. ולארס שאינו הגון לא יראו המים: ואם ישאבון מן האבן אלף כדים מים. לא יהיה חסר אלא מלא כהוויתו:

והלך לגליל העליון. ועמד בהרים: ושם ניתאי הארבלי בארבלי: והר געש גבוה מאוד. ובו קבור עובדיה הנביא. ועולין בו במעלות שעשוין בהר: ובאמצע ההר קבור יהושע בן נון. ואצלו כלב בן יפונה: ואצלם גובע מעיין מים טובים מן ההר. ובנויים היכלות נאים אצל הקברים: וכל בנין ארץ ישראל של אבנים: ואצל היכל אחד ניכרת פסיעה אחת כאדם הפוסע בשלג. וזו היא שדרך

בה המלאך. ונתנעשה ארץ ישראל לאחר מות
 יהושע: ואמר רבי פתחיה, שכל ארץ ישראל היא
 במהלך שלשה ימים: והלך משם לקבר יונה בן
 אמיתי. והיכל יפה בנוי עליו: ויש אצלו פרדס:
 וכל מיני פירות שם: ושומר הפרדס הוא גוי:
 וכשבאים גוים שמה אינו נותן להם מאומה מן
 הפירות. וכשהיהודים באים שמה מקבל אותם
 בסבר פנים יפות. ואומר להם יונה בן אמיתי
 יהודי היה. לכך ראוי לכם משלו. ומאכיל את
 היהודים: ובא לקבר רחל לאפרת. מהלך חצי
 יום מירושלים: ועל קברה אחת עשרה אבנים
 כמניין אחד עשר שבטים. ולפי שעדיין לא נולד
 בנימין אלא בצאת נפשה. (אין שם אבן כנגדו):
 והם שיש. ואבן של יעקב שיש אחד והיא על
 בלם. וגדולה היא מאוד משא הרבה בני אדם.
 ומשם מיל אחד יש כומרים. ולקחו את האבן
 הגדולה מעל הקבר וקבעו אותה בבנין עבודה
 זרה: ולמחר ראו אותה על הקבר כאשר בתחלה.
 בן עשו כמה פעמים. ונמנעו מלקחתה עוד:
 וחקוק על האבן שם יעקב: וראה האבן שעל
 הבאר אצל חרן. וארבעים בני אדם אין מוזין
 אותה ממקומו: והבאר עמוק כשלש מאות אמות.
 ואין מים מצויים שם:

והלך לירושלים. ואין שם אלא רבי אברהם הצבע. והוא נותן מס הרבה למלך שמניחו שם: והראו לו הר הזיתים. וראה שהמעזיבה ריצפה גבוהה שלש אמות. והיא רחבה: והיכל נאה שם שבנו הישמעאלים בימי קדם. כשהיתה ירושלים בידי הישמעאלים: ובאו פריצים והלשינו למלך הישמעאלים. ואמרו זקן אחד יש בינינו שיודע מקום היכל ועזרה: ודחק אותו המלך. עד שהראה לו: והמלך היה אוהב יהודים. ואמר אני רוצה לבנות היכל שם. ולא יתפללו שם אלא יהודים: ובנה ההיכל מאבני שיש. בנין נאה מן אבני שיש אדומים וירוקים וכל מיני מראה: ובאו גוים ושמו בו צלמים. והיו נופלים. וקבעו הצלם בעובי הכותל. אבל בבית קדשי הקדשים לא היה יכול לעמוד: והשפיל שהעניי שם מצד אחד. והארץ מבוקעת. ונקרא גיא בן הינום. ושם בית קבורה שלהם:

וכל ארץ ישראל כמהלך שלשה ימים: וראה ים המלח סדום ועמורה. ואין בו עשב: ונציב מלח אמר שלא ראה ואינו בעולם. וגם האבנים שהעמיד יהושע לא ראה: והלך לחברון. וראה על המערה היכל גדול שבנה אברהם אבינו: ויש בו אבנים

גדולות שבע ועשרים או שמונה ועשרים אמות .
 וכל ראש פינה כמו שבעים אמות : ונתן למי
 שהמפתח של המערה בידו זהוב . להביא אותו
 לקברי האבות : ופתח לו . והנה על הפתח צלם
 ושלשה כוכין בפנים : ואמרו היהודים שבעכו .
 הזהר כי שמו שלשה פגרים בתחלת המערה ואמרו
 שהם האבות . ואינם : ושומר המערה אמר לו
 שהם : והוסיף לו עוד זהוב . להכניסו למערה :
 ופתח לו . ואמר מעולם לא הנחתי לשום גוי
 להכנס בזה השער : והביא נרות . והכניסו לפנים :
 וירדו במעלות . ולקודם זאת המערה מבחוץ ירדו
 בחמש עשרה מעלות : ובאו לתוך מערה רחבה
 מאוד . ובאמצע המערה פתח בקרקע : והקרקע
 כלה סלע . וכל הקברות הם בחלל הסלע : ועל
 אותו פתח שכאמצע מונחים חתיכות ברזל עבין
 ביותר . ואין אדם יכול לעשות כזה אם לא בידי
 שמים : ורוח סערה יוצא מן הנקבים שבין ברזל
 לברזל . ולא היה יכול לבוא בנרות שמה : והבין
 ששם האבות . והתפלל שם : וכשהיה שוחה על
 פי המערה . היה רוח סערה יוצא ומשליכו
 לאחוריו :

ובירושלים יש שער. ושמו שער הרחמים: ואותו שער ממולא אבנים וסיד. ואין שום יהודי וכל שכן שאין גוי רשאי לבוא שמה: ופעם אחת רצו הגוים להסיר ולפתוח השער. ונתרעשה ארץ ישראל. והיתה מהומה בעיר עד שחדלו. ויש מסורת בידי היהודים. שדרך אותו השער גלתה השכינה. ובו עתידה לשוב. והוא מכוון נגד הר הזיתים. והר הזיתים נמוך ממנו. והעומד בהר הזה רואהו: ועמדו רגליו ביום ההוא על הר הזיתים. עין בעין יראו בשוב ה' ציון: דרך אותו שער. ומתפללין שם. ומגדל דוד קיים:

וברמשק יש בית הכנסת אחת שבנה אלישע: ואחת שבנה רבי אליעזר בן עזריה. והיא גדולה ובה מתפללין:

באילוני ממרא רחוק משם היה יושב זקן אחד. וכשבא רבי פתחיה שמה נטה הוקן למות: וצוה לבנו. להראות לרבי פתחיה העץ שנשענו בו המלאכים. והראה לו זית אחד יפה. ונחלק לשלשה חלקים. ואבן שיש באמצע. וקבלה בידם. שבשישבו המלאכים נחלק העץ לשלשה חלקים. שכל אחד נשען על עץ אחד. וישבו על האבן. ופירות העץ מתוקים מאוד. ואצל העץ בארה של

שרה. ומימיה מתוקין וצלולין. ואצל הבאר אוהל
שרה. ואצל ממרא מישור; ומצדו האחר כמאה
אמות מבארה של שרה עד בארן של אברהם
אבינו. ומימיו יפים מאוד; והראו לו אבן (גדולה)
שמונה ועשרים אמות. שנימול עליו אברהם אבינו;
ואמר הזקן. הנה הוא הולך לעולמו ואינו משקר.
והגיד בשבועה. שפעם אחת בצום כפור ראה
מלאך של אש וסוסו אש אצל בארה של שרה;
שהיה מתפלל שם:

ובארץ יון יש להם גלות גדול. ומשועבדים
בגופם. ויש (בהם) בחורים בקיאים בשמות.
ומשביעים השרים שמשרתים להם כעבדים; ויש
מהם קהילות רבות. שארץ ישראל אינה יכולה
לשאת אותן אם היו עליה:

ובכפר עוזא קבור יונה בן אמיתי. ובבצרה של
בבל עזרא הסופר; ורב חנא בגדתאה שכתוב
בתלמוד הוא מבגדת העיר הגדולה כמו שכתוב
לעיל; ובבבל אין אבן אלא הכל של לבנים:

תמו דברי רבי פתחיה אחיו של
הרב רבי יצחק הלבן בעל
התוספות ושל הרב רבי
נחמן מרעגנשפורג;